

A *Megérkezésben* a három lovasszobor feltalálja a guilotint s egy sápadt fej, melyből a vér patakzik, üveges szemmel mered reájok. Az Ős kérdi:

Kisértet! itt alant, minő szörnyű gép ez?

Felel a szerencsétlen *XVI-ik Lajos feje*:

A vég, — felelt a fej — bús árnynyal pilláin.
Ki alkotta össze? — Magatok atyáim!

Kún Itsván gróf, a mélyérzésű és emelkedett lelkű költő sikerrel bírkózott meg a nehézségekkel s Hugó Viktor szertelenségeiben is hatalmas epikai művét, — költészettel, szépen és maradandóan ültette át irodalmunkba.

Felszeghy Dezső.

Taine tanulmányai.

Studien zur Kritik und Geschichte von Hippolite Taine. Übersetzt von P. Kühn und A. Aall, mit einem Vorwort von G. Brandes. München, Verlag von Albert Langen. S. XXVII + 551 in 8°. Mk 10.

Tainet nagyon szívesen olvassa a magyar közönség; alig van idegen történeti és kritikai író, kinek annyi műve volna magyarra fordítva, mint neki, s kit oly kedvvel tanulmányoznának íróink, mint őt. Hatás, befolyás tekintetében egyenesen a Macaulay-vel áll egy színvonalon. Irodalmi tanulmányai, mondhatjuk, iskolát alkottak nálunk; a mi pedig aesthetikai tanulmányait illeti (A művészet philosophiája, Az eszmény a művészetben, Az olasz, görög, németalföldi művészet bölcselete), alig van valaki az ifjabb generáció körében, kinek nem e finom essayk adták volna az első impulsust a művészet megértéséhez és becsléséhez. E közkedveltsége alapján szinte érthetetlen, hogy *Angol irodalomtörténet*-e mellett kisebb irodalmi és kritikai tanulmányai, melyek közt számtalan elsőrendű alkotása van, még nem tudtak útat törni a magyar közönséghez s csupán a francziául értők nem igen nagy köre számára léteznek. E tanulmányai Tainenek *Essais de critique et d'histoire* (1857), *Nouveaux Essais* (1865) és *Derniers Essais* (1894) című kötetekben jelentek meg; ezekből nyújtja a középső kötet német fordítását a főt címzett mű, mely azoknak, kik az eredetit nem tanulmányozhatják, hasznos szolgálatot tehet.

A kötet bevezetése maga is finom irodalmi esemege: *Brandes*, a híres dán irodalomtörténetíró, — kit, sajnos, ez ideig csak a német nyelv közvetítése útján ismer a magyar olvasó, — remek jellemrajza Taineről (V—XVI. lap); mester a mesterről: nem szerencsés ötlet volt-e a kettőt együvé foglalni? Brandes röviden jellemzi Tainet mint nyelvművészt, mint gondolkozót, mint aesthetikust, mint történetírót; megbírálja módszerét, feltűntetve annak fény- és árnyoldalait. Érdekes,

hogy véleménye több ponton erősen egyezik Barzelotti olasz írónak *La philosophie de H. Taine* című művében kifejtett nézetével. Pár lapon maga Taine fejt ki azután (XVII—XXVII. l.) egy *előszóban* kritikai módszerét, a természettudományi elemzéshez hasonló szorgos pszichológiai analysis alkalmazásának szükségét, mert szerinte a szellemi és erkölcsi jelenségek körében is éppúgy, mint a természeti tüneményeknél, okokkal és okozatokkal találkozunk; a tények megállapítása után következnek mind a két ismeretkörben a törvények megállapítása.

A kötetben közlött történeti és kritikai tanulmányok eredetileg lapokban és folyóiratokban jelentek meg s utólag gyűjtettek össze egy kötetbe. Sok közülök évszámmal is el van láva, s ebből látjuk, hogy a kötet újabb kiadásai alkalmával egyre bővült újabb cikkekkel és tanulmányokkal, úgy, hogy most csaknem kétannyi terjedelmű, mint első kiadásakor volt. Maga az előszó 1866-ból, az első cikkely 1857 novemberből, az utolsó 1889 május havából való, tehát a cikkek keletkezése több mint 30 évi időközre terjed. A cikkek és tanulmányok *háromfélék*: részint *önálló tanulmányok*, minő a kötet legterjedelmesebb és talán legszebb essayje Balzacról (279—336. lap), mely Brades szerint keletkezésekor korszakalkotó fejtegetés volt, vagy a milyen Loménie-ről 1880 jan. 15-én a francia akadémiában felolvasott székfoglaló beszéde, vagy Xenophonról, Bertin festőről, Racineről írt finom jellemrajzai; — részint *nekrológok*, minők Woepkéről, G. Sandról, Sainte-Beuveről, Marcellinről írt emlékezései; — részint, s ilyen a kötetnek körülbelül fele, *könyvismertetések*. Végül három újságcikket is találunk, melyek ezen kategoriák egyikébe se sorolhatók. De hát Taine-nél nem sokat határoz a forma; — mindig Tainet kapjuk, a mély eszű, széles ismeretű, erős judiciumú, finoman elemző Tainet, akár az irodalom valamely kisebb vagy nagyobb alakjáról, akár valamely művészeti jelenségről, akár valamely történeti eseményről szól és fejt is ki nézeteit. Nála a könyvismertetés nem száraz felsorolása a munka tartalmának, hanem fonal, melyhez eszméit fűzi, alkalom, hogy egy morális igazságot vagy szellemi törvényt elmondhasson, kifejthessen. S mindenüti, ebben vagy amabban a műfajban, eredeti, a maga lábán járó és érdekes; meglehet, hogy merev következetessége valami paradoxonba viszi, vagy a rend, a harmonikus fejlődés iránti előszeretete az ezzel ellentétes jelenségek iránt elfogulttá, egyoldalúvá teszi, mint a francia forradalomnál s Napoleonnál látjuk, — de azért követjük, engedünk suggerálásának, nem bírunk szabadúlni varázsa alól. Micsoda csodás fogásai, remek eljárási módjai vannak arra nézve, hogy egy nagy író lelkébe bevilágítson, szellemi alkatát előttünk feltárja; nem hiszem, hogy Balzac írói egyéniségét valaki közelebb hozhatná az olvasóhoz, mint Taine!

De minek ide a sok szó! Tessék belépni a francia kritika fejlődésének szalonjába, s személyesen látni és élvezni!

Rácz Lajos.